

Dagmar Matošková – Jozef Gálik

Ekonomické aspekty výrobnej vertikály vína¹

Economic aspects of wine production vertical

Abstract The aim of article was to assess state in grapevine supply-demand chain in connection with competitiveness of our products on domestic and foreign markets in period 2004-2013. Grapes production for wine manufacturing which is basic raw material to wine industry do not fully cover consumption and therefore proportion of intermediary consumption has to be solved through import. Similar situation is also with self-sufficiency of wine. Share of Slovak wine industry products is declining significantly on domestic market and their competitiveness on the European Union market is worsening in past time.

Key words wine grapes - wine - food vertical - wine industry - competitiveness – prices – economic indicators – international comparisons

Abstrakt Cieľom príspevku bolo zhodnotiť situáciu v dodávateľsko-odberateľskom reťazci viniča hroznorodého v súvislosti s konkurencieschopnosťou našich produktov na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2004-2013. Produkcia hrozna na výrobu vína, ktoré je základnou surovinou do vinárskeho priemyslu domácu spotrebu plne nepokrýva, preto sa časť výrobnej spotreby musí riešiť dovozom. Obdobná situácia v sebestačnosti je aj pri víne. Podiel slovenských výrobkov vinárskeho priemyslu na domácom trhu výrazne klesá, ich konkurencieschopnosť na trhoch EÚ sa v poslednom čase zhoršuje.

Kľúčové slová hrozno – víno - potravinová vertikála – vinársky priemysel- konkurencieschopnosť – ceny – ekonomické ukazovatele – medzinárodné porovnania

Produkcia hrozna na výrobu vína na Slovensku postupne klesá v dôsledku úbytku pestovateľských plôch vinohradov. Napriek nesporným kvalitám slovenského vína, ktoré potvrdzujú aj úspechy na prestížnych zahraničných výstavách, v maloobchodnej sieti sa presadzujú vína z dovozu, o čom svedčí fakt, že za posledných 10 rokov sa podiel výrobkov vinárskeho priemyslu na domácom trhu znížil zo 74,0% na 46,1%. Pre budúcnosť bude nutné tento negatívny trend zastaviť, nakoľko okrem alarmujúco nízkej sebestačnosti v produkcii vína z hrozna domácej proveniencie sa znižuje zamestnanosť² v príslušnom sektore a mení sa celkový vzhľad krajiny v súvislosti s premenou vinohradov na stavebné pozemky.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0894-11.

² Podľa Zväzu výrobcov hrozna a vína (Sedlák, J. - 2013) každých 10 hektárov neobrobených viníc prináša stratu dvoch pracovných miest vo vinohradníctve, jedného vo vinárstve a štyroch v nadväzujúcich pracovných aktivitách. Jedno stratené miesto v odvetví výroby a spracovania hrozna stojí štát ročne 7-tisíc EUR.

Problematika týkajúca sa viniča hroznorodého a vína je exponovaná vo viacerých vedeckých a odborných publikáciách. Ku kľúčovým autorom, ktorí sa sektorom vína z ekonomického hľadiska v posledných rokoch zaoberali patria Šajbidorová, V. (2004-2012), Zajícová, P. (2013), Gálik, J. (2011-2014) a Matošková, D. (2013, 2014).

Príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Konkurencieschopnosť agropotravinárskeho sektora Slovenskej republiky. Konkrétne ide o výskumnú správu „Faktory uplatnenia sa slovenských agropotravinárskych výrobkov na domácom a zahraničnom trhu“, ktorá sa riešila na výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2014.

Metodický postup

Zvolený metodický postup sa odvíjal od vecného zamerania príspevku orientovaného na analýzu situácie v potravinovej vertikále viniča hroznorodého a identifikáciu príčin daného stavu s dopadom na konkurencieschopnosť sledovaných komodít na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2004, 2008-2013.

Prezentované poznatky sú výsledkom analýzy a syntézy disponibilnej poznatkovej a numerologickej databázy. Konkrétne išlo o kombináciu analýzy založenej na existujúcich informáciách (analýzy a publikácie VÚEPP, ŠÚ SR, rezortná štatistika MPRV SR a pod.) a riadených rozhovorov s komoditnými expertmi (PPA-SR).

V práci boli použité nasledovné matematické výpočty:

Ukazovateľ preukázaných komparatívnych výhod (RCA)

$RCA = [\ln (X_i/M_i : X/M)]$, kde

X_i - hodnota exportu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ do sledovanej krajiny

M_i - hodnota importu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ zo sledovanej krajiny

X - hodnota celkového exportu agropotravinárskeho tovaru do sledovanej krajiny

M - hodnota celkového importu agropotravinárskeho tovaru zo sledovanej krajiny

Ak $RCA > 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej výhode.

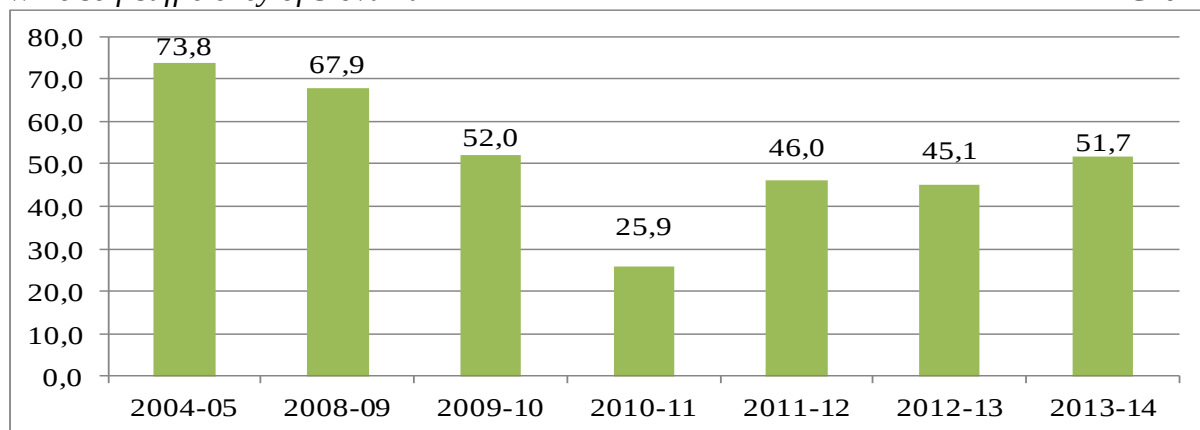
Ak $RCA < 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej nevýhode.

Ak $RCA = 0$, nejde ani o komparatívnu výhodu ani o nevýhodu.

Vlastná práca

Situácia na úrovni prvovýroby hrozna

Slovenskí vinári nie sú pri výrobe muštového hrozna ako suroviny pre vinársky priemysel sebestační, pričom podiel produkcie vína vyrobeného zo suroviny domácej proveniencie na celkovej spotrebe vína sa na Slovensku v čase znižuje. Svedčia o tom údaje v grafe 1.

Sebestačnosť Slovenska vo víne (%)**Wine self-sufficiency of Slovakia***Graf 1***Prameň: NPPC-VÚEPP¹**Poznámka: *víno vyrobené z domácej suroviny²**1/ Source: National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics (RIAFAE), 2/ Note: *wine produced from domestic raw material*

K uvedenej situácii prispieva fakt, že Slovensko leží na severnej hranici pestovania viniča hroznorodého v Európe, preto je oproti juhoeurópskym pestovateľom (Taliansko, Španielsko, Grécko) znevýhodnené klimatickými podmienkami. Ide hlavne o nižšiu úrodnosť hrozna a vyššiu nákladovosť jeho výroby v porovnaní s konkurenčnými pestovateľmi, čo má dopad na maloobchodnú cenu vína slovenskej proveniencie, ktorá nie je v segmente lacnejších stolových vín na domacom a ani medzinárodnom trhu konkurencieschopná.

Pestovatelia viniča hroznorodého môžu v intenciách SPP využívať prostriedky z fondov EÚ. Sektor vína prešiel v sledovanom období rozsiahlou reformou Spoločnej organizácie trhu (SOT) s vínom. V rámci Nariadenia Rady (ES) č. 1234/2007 pre slovenských producentov vína bolo vybraných päť podporných opatrení (podpora propagácie na trhoch tretích krajín, reštrukturalizácia vinohradov, poistenie úrody, investície a použitie zahusteného hroznového muštu). Zámerom podpory v rámci reštrukturalizácie vinohradov bolo zvýšenie konkurencieschopnosti výrobcov vína, prispôsobenie produkcie trhovým podmienkam a skvalitnenie vinohradníckej a vinárskej výroby v EÚ. Vnútroštátne nariadenia vlády k podmienkam poskytovania podpory za trvalé ukončenie výsadby vinohradov v rámci reštrukturalizácie a konverzie vinohradov mali vplyv na postupné znižovanie plôch vinohradov na Slovensku, ktoré od roku 2004 klesli o štvrtinu, pričom prechodné obdobie na zákaz novej výsadby sa predĺžilo do 31. decembra 2015. V roku 2013 sa na 10 341 ha urodilo 53 227 t hrozna, čo v porovnaní s východiskovým rokom predmetnej analýzy znamenalo pokles o 5,9% (Tab. 1). Z celkovej plochy rodiacich vinohradov pokrývali muštové odrody 98,8%, stolové odrody 1,1% a podiel hybridov odrôd bol zanedbateľný.

Plochy vinohradov, produkcia a hektárové úrody hrozna*Vineyard area, production and grapes yield per hectare***Tab. 1**

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/04
Pestovateľské plochy (ha)²								
Vinohrady celkom, z toho: ³	15 831	15 722	14 876	14 475	13 954	12 616	11 773	74,4
Nerodiace ⁴	3 583	5 742	5 282	5 249	3 727	2 003	1 432	40,0
rodiace, z toho: ⁵	12 248	9 980	9 594	9 225	10 226	10 612	10 341	84,4
muštové odrody ⁶	11 801	9 681	9 322	9 058	9 967	10 361	10 214	86,6
stolové odrody ⁷	323	127	153	136	158	145	110	34,1
hybridy odrôd ⁸	123	172	119	32	101	107	17	13,8
Produkcia hrozna (t)⁹	56 537	51 617	42 131	21 120	49 015	52 209	53 227	94,1
Hektárová úroda hrozna (t/ha)¹⁰	4,7	5,4	4,5	2,6	4,9	5,0	5,3	112,5

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty¹¹

1/ Indicator, 2/ Grown area (in hectares), 3/ Total vineyards, thereof: 4/ Non-bearing, 5/ Bearing, thereof: 6/ Must varieties, 7/ Dessert varieties, 8/ Hybrid varieties, 9/ Grapes production, 10/ Grapes yield per hectare, 11/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Znižovanie pestovateľských plôch vinohradov malo za následok aj zánik viacerých podnikov (Tab. 2), ktoré sa zaoberajú pestovaním viniča hroznorodého.

Počet podnikov (spravodajských jednotiek) zaoberajúcich sa pestovaním viniča hroznorodého*Number of enterprises (statistical units) dealing with grapes cultivation***Tab. 2**

Ukazovateľ ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013-04
Vinič hroznorodý ²	403	402	401	314	368	374	387	-16

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty³

1/ Indicator, 2/ Grapes, 3/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Priemerná cena výrobcov muštového hrozna (Tab. 3) v sledovanom období pomerne výrazne variovala v závislosti od dopytu a ponuky na trhu s hroznom. Podobný vývoj bol zaznamenaný aj pri vlastných nákladoch na jednotku produkcie hrozna, ktoré vo väčšine rokov sledovaného obdobia boli vyššie ako ceny platené výrobcami, čo pre drobných producentov, ktorí nie sú zároveň aj spracovateľmi predmetnej suroviny, mohlo byť podnetom pre ukončenie ich činnosti.

Vývoj vlastných nákladov na výrobu hrozna a priemerných cien platených výrobcami muštového hrozna (EUR/t)*Development of own costs per grapes production and average prices paid to must grapes producers (EUR per tonne)***Tab. 3**

	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/04
Vlastné náklady ¹	782,1	687,2	669,0	2 091	383,8	826,6	459,8	58,8
Cena * ²	431,2	369,5	303,4	442,2	478,8	467,1	503,7	116,8

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za roky 2004, 2008-2013, Bratislava: VUEPP, 2005, 2009-2014; *ŠÚ SR, vlastné výpočty³

Poznámka: Vlastné náklady boli v roku 2010 mimoriadne vysoké v dôsledku extrémne nízkych úrod z hektára pri nepriaznivých klimatických podmienkach⁴

1/ Own costs, 2/ Price, 3/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the years 2004, 2008-2013, Bratislava, RIAFE, 2005, 2009-2014, Statistical office of the Slovak Republic, own calculations, 4/ Note: Own costs were extraordinary high in 2010 due to extreme low hectare yield under unfavorable climate conditions

Vinársky priemysel

Vinársky priemysel je v značnej miere vertikálne prepojený na prvovýrobu. Stabilne dosahuje pozitívne hospodárske výsledky, ich objem však v jednotlivých rokoch výrazne variuje. Napriek tomu rentabilita vinárskeho priemyslu vypočítaná z nákladov (Tab. 4), výroby, výnosov a tržieb bola vo väčšine rokov sledovaného obdobia vyššia v porovnaní s ukazovateľmi rentability vypočítanými za celý potravinársky priemysel.

Rentabilita vinárskeho priemyslu (%)

Profitability of wine industry

Tab. 4

Rentabilita ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
. nákladov ²	6,9	7,9	1,1	4,1	9,9	3,4	4,9
. výnosov ³	6,4	7,3	1,1	3,9	9,0	3,3	4,7
. výroby ⁴	7,8	9,9	1,6	5,0	11,3	4,1	5,4
. tržieb ⁵	8,3	10,3	1,4	5,0	12,3	4,3	5,8

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁶

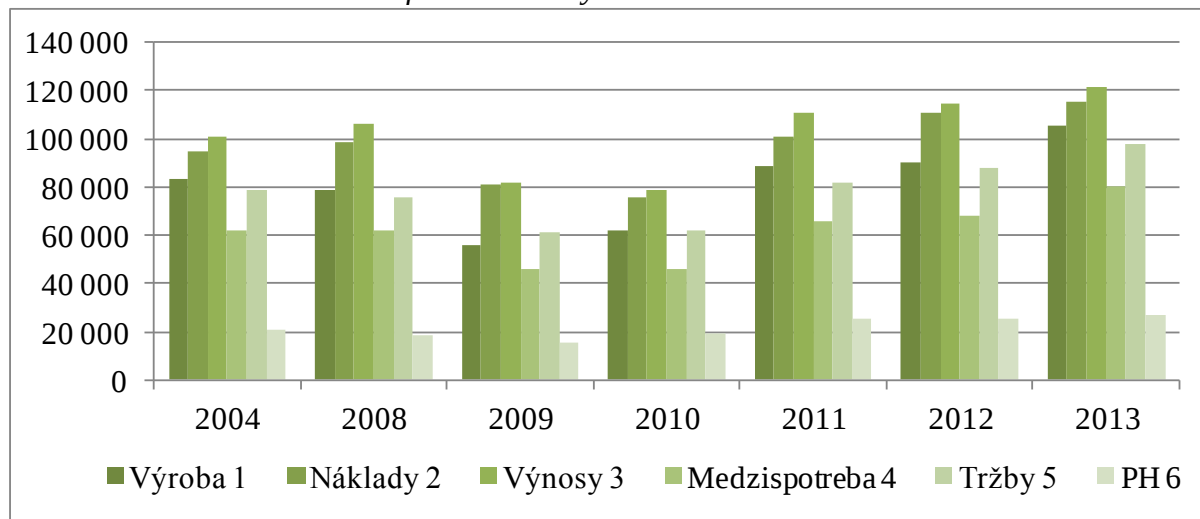
1/ Profitability, 2/ Profitability of costs, 3/ Profitability of revenues, 4/ Profitability of production, 5/ Profitability of sales, 6/ Source: Statement Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), own calculations

Z hľadiska hodnotenia jednotlivých ekonomických ukazovateľov vinárskeho priemyslu môžeme konštatovať, že objem tržieb za vlastné výrobky a služby sa od roku 2004 zvýšil o 23,7%, pričom sa na výnosoch v roku 2013 podieľali 80,5 %-ami. Rastúci trend bol zaznamenaný aj pri finančných objemoch výroby (+26,8%) a pridanej hodnoty (+28,5%).

Vybrané ekonomické ukazovatele vinárskeho priemyslu (tis. EUR)

Selected economic indicators of wine industry

Graf 2

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty¹

Poznámka: Tržby za vlastné výrobky a služby; PH – pridaná hodnota²

1/ Production, 2/ Costs, 3/ Revenues, 4/ Intermediate consumption, 5/ Sales, 6/ Value added, 7/ Source: Statement Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), own calculations

V štruktúre nákladov skúmaného priemyslu sa medzispotreba pohybovala približne na úrovni 57-69%. Pri *nákladovosti bol zaznamenaný variabilnejší vývoj*, v roku 2013 sa na

100 EUR výnosov vynaložilo 95,3 EUR nákladov. Podiel miezd na výrobných nákladoch od roku 2004 klesol o 0,2 p.b. na 8%. Priemerná mesačná mzda vinárskeho priemyslu v roku 2013 činila 726 EUR, pričom za 10 rokov vzrástla o 53,5%. Pozitívne hodnotíme skutočnosť, že **produktivita práce z pridanej hodnoty** v sledovanej časovej perióde predbehla tempo rastu miezd, **pričom sa zvýšila** z 16 tis. EUR na 26 tis. EUR. V roku 2013 pracovalo vo vinárskom priemysle 1 063 zamestnancov, čo bolo o 22,3% menej ako v roku 2004.

Podľa údajov z výkazu Potravn (MPRV SR) sa na Slovensku v roku 2013 zaoberalo výrobou vína 33 podnikov, pričom 24 vinárskych podnikov dosahovalo zisk a 3 disponovali zahraničným kapitálom. Za posledných desať rokov došlo k zmenám najmä v počtoch mikro a malých podnikov (s maximálnym počtom 49 zamestnancov), ktorých celkový počet sa zdvojnásobil a v roku 2013 činil 26. Opačné tendencie sa vyskytli v podnikoch strednej veľkosti, ktorých počet klesol z pôvodných 9 v roku 2004 na 7 v roku 2013.

Uvedený vývoj naznačuje znižovanie koncentrácie vinárskeho priemyslu. V roku 2013 tri najväčšie vinárske podniky vyprodukovali 49,6% vína, päť najväčších podnikov 62,9% a desať najväčších podnikov 82,6% z celkovej výroby vína.

Využitie výrobných kapacít vo vinárskom priemysle (%)

Utilization of production capacities in wine industry

Tab. 5

Komodita ¹	2004	2008	2009	2010	2 011	2012	2013	2013/04 (rozdiel v p.b.) ²
Výroba hrozn. vína spolu ³	41,0	48,6	36,3	44,2	42,5	40,6	54,3	13,3
z toho: biele víno ⁴	37,1	48,8	41,8	44,5	52,6	45,1	52,6	15,4
Výroba ovocného vína ⁵	58,2	9,2	11,2	35,6	61,2	34,2	57,4	-0,8

Prameň: Potravn (MPRV SR), vlastné výpočty⁶

1/ Commodity, 2/ Difference in percentage points, 3/ Total grape wine production, 4/ thereof: white wine, 5/ Fruit wine production, 6/ Source: Statement Potravn (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), own calculations

Existujúce vinárske podniky nevedia naplno využiť svoje výrobné kapacity. Ich využitie je dlhodobo nízke, aj keď pri hroznovom víne došlo k pozitívnemu posunu zo 41% na 54,3%. Pri ovocnom víne došlo k miernemu prepadu využitia výrobných kapacít (-0,8 p.b.) s tým, že sa v súčasnosti využívajú len na 57,4%

Výroba výrobkov vinárskeho priemyslu (hl)

Output of wine industry products (hectolitres)

Tab. 6

Komodita ¹	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/ 2004
Výroba hrozn. vína spolu ²	451 502	421 156	321 106	348 354	446 308	436 511	586 266	129,8
z toho: biele víno ³	273 525	234 797	146 353	126 924	172 123	168 805	237 009	86,6
Výroba ovocného vína ⁴	28 807	11 482	8 153	3 379	5 198	13 692	1 572	5,5

Prameň: Potravn (MPRV SR), vlastné výpočty⁵

1/ Commodity, 2/ Total grape wine production, 3/ thereof: white wine, 4/ Fruit wine production, 5/ Source: Statement Potravn (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), own calculations

Čo sa týka naturálneho objemu **výroby**, podľa údajov ŠÚ SR v období rokov 2004-2013 môžeme pri hroznovom víne pozorovať variabilný vývoj. Pri porovnaní hraničných rokov

sledovaného obdobia došlo k jeho nárastu takmer o tretinu, avšak výroba bieleho vína klesla. Z príslušnej tabuľky je evidentné, že v priebehu hodnoteného obdobia sa menila štruktúra výroby hroznového vína. Kým v roku 2004 slovenskí vinári preferovali výrobu bieleho vína (60,6%), od roku 2009 sa viac ako polovica výroby zamerala na ostatné hroznové vína. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že gros výroby tvoria akostné vína, nakoľko slovenské stolové vína nie sú schopné cenovo konkurovať vínam podobnej kvality dovážaným zo zahraničia. Slovenský vinársky priemysel produkuje aj ovocné vína, ich výroba sa však v poslednom roku sledovanej dekády výrazne obmedzila. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že ÚKSÚP eviduje výrobu vína vyrobeného výlučne z domácej suroviny. Konkrétne údaje sú uvedené v bilančnej tabuľke (Tab. 7).

Celková ponuka a použitie vína

Z celkovej bilancie vyplýva, že v období rokov 2004-2013 **produkcia vína zo suroviny domácej proveniencie** klesla o 8,7%. V hospodárskom roku 2013/14 sa na Slovensku vyrobilo 374 tis. hl vína z domácej produkcie. Z uvedeného objemu tvorilo biele víno 66,7%. Podľa údajov ÚKSÚP sa na domácej produkcii podieľalo 78,2% víno s chráneným označením pôvodu, 1,3% víno s chráneným zemepisným označením, 5,6% tvorili vína bez chráneného označenia pôvodu alebo bez chráneného zemepisného označenia a 14,8% tvorili ostatné vína vrátane hroznového muštu a sektov.

Ponuka a použitie vína (tis. hl)

Production and use of wine (thousand hectoliters)

Tab. 7

Ukazovateľ ¹	2004-2005	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014*	2013-14/ 2004-05
Dovoz vína a muštov ²	226	374	440	773	663	566	689	304,9
Produkcia vína z dom. suroviny ³	409	433	346	207	369	325	374	91,3
Celková ponuka⁴	1203	1239	1 232	1 346	1 392	1 270	1421	118,1
Domáca spotreba vína ⁵	554	638	666	798	802	720	723	130,5
Vývoz vína a muštov ⁶	99	94	128	79	168	177	198	200,0
Výrobné straty ⁷	57	58	72	109	43	15	61	107,0
Celkové použitie⁸	710	790	866	986	1 013	912	982	138,3

Prameň: Šajbidorová, V.: Vinič hroznorodý a víno. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: MPRV SR-VÚEPP, 2005, 2009-2013; * hospodársky rok 2013-14 predbežná bilancia⁹

1/ Indicator, 2/ Wines and musts import, 3/ Wine production from domestic raw material, 4/ Total supply, 5/ Domestic wine consumption, 6/ Wines and musts export, 7/ Production losses, 8/ Total use, 9/ Source: Šajbidorová, V.: Grapes and wine. Situation and Outlook Report. Bratislava: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE, 2005, 2009-2013; marketing year 2013-14 preliminary balance

V dôsledku plnej liberalizácie obchodu v rámci EÚ a politiky obchodných reťazcov sa naturálny objem dovezeného vína v posledných desiatich rokoch zvýšil až trojnásobne, čo ovplyvnilo zvýšenie jeho ponuky o 18,1%. V dôsledku pretlaku dovozových vín na našom trhu hľadali slovenskí výrobcovia možnosti uplatnenia sa na zahraničných trhoch, čo viedlo k dvojnásobnému vzrastu vývozu, k čomu prispela špičková kvalita slovenských vín. Pri náraste domácej spotreby takmer o tretinu, sa celkové použitie zvýšilo o 38,3%.

Slovenský spotrebiteľ svoju konzumáciu hroznového vína za posledných 10 rokov zvýšil o 2,7 litra (Tab. 8). Vývoj tejto spotreby mal variabilný priebeh s najvyššou hodnotou 13,3 litra v roku 2011, k čomu prispeli hlavne priaznivejšie cenové relácie stolového vína v maloobchode.

Spotreba vína v SR na obyvateľa (l)

Wine consumption per capita in the Slovak Republic (litres)

Tab. 8

Ukazovateľ ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Víno hroznové ²	10,3	10,2	12,2	11,5	11,4	12,7	13,2	13,3	12,8	13,0

Prameň: ŠÚ SR³

1/ Indicator, 2/ Grapes wine, 3/ Source: Statistical office of the Slovak Republic

Odbytové združenia v oblasti trhu s vínom na Slovensku absentujú, hoci z hľadiska konkurencieschopnosti a odolávaniu tlaku obchodných reťazcov majú svoje opodstatnenie, a to najmä v sektore stolových vín. Čo sa týka vín vyššej kvality, slovenskí producenti dávajú prednosť vlastnému marketingu. Tradičné formy predaja (maloobchod, vinotéky, priamo od vinára) si udržia svoje dominantné postavenie aj v blízkej budúcnosti, konkurencia on-line vinotiek je zatiaľ minimálna.

Vývoj odbytových cien spracovateľov a spotrebiteľských cien vína

Podľa disponibilných údajov PPA-ATIS mal vývoj odbytových cien vína v období rokov 2009-2013 variabilný priebeh, pričom pri porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia vykazovali ceny jednotlivých kategórií vína diametrálne odlišný trend. Jednoznačne klesajúce tendencie boli zaznamenané pri sudových akostných vínach s ch.o.p. a stolových vínach b.z.o. distribuovaných v sudoch alebo fľašiach. Naopak, ceny stúpali pri akostných fľašových vínach s ch.o.p. a pri stolových vínach balených v tetrapackoch. Odbytové ceny sektu v uvedenom období vzrástli o pätinu (Tab. 9).

Odbytové ceny vína od výrobcov v SR (EUR/l)*Wine prices of producers in the Slovak Republic (EUR per liter)***Tab. 9**

Víno ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Víno biele b. z. o.² – fľašové ³	1,29	1,26	1,27	1,25	1,17	90,7
(stolové) – Tetrapak ⁴	0,97	1,12	1,13	1,15	1,17	120,6
– sudové ⁵	0,81	0,62	0,60	0,61	0,68	84,0
Víno červené b. z. o.⁶ – fľašové ³	1,38	1,44	1,39	1,30	1,19	86,2
(stolové) – Tetrapak ⁴	1,03	1,30	1,32	1,36	1,38	134,0
– sudové ⁵	1,08	0,82	0,79	0,74	0,78	72,2
Víno s ch. z. o. biele⁷ – fľašové ³	.	2,29	2,15	1,58	1,63	
– sudové ⁴	.	0,68	0,78	0,84	0,86	
Víno s ch. z. o. červené⁸						
– fľašové	.	2,62	2,73	1,73	1,73	
– sudové	.	0,72	0,86	0,94	0,91	
Víno s ch. o. p.⁹						
Akostné biele spolu¹⁰ – fľašové	1,89	1,73	2,00	2,13	2,15	113,8
z toho Veltlínske zelené	1,75	1,60	1,94	2,07	2,07	118,3
Rizling vlašský	1,68	1,60	1,74	1,89	1,94	115,5
Akostné s prívlastkom biele fľašové¹¹	.	5,28	5,23	5,47	5,57	
Víno s ch. o. p.⁹						
Akostné biele spolu¹² – sudové	0,94	0,61	0,77	0,79	0,82	87,2
z toho Veltlínske zelené	0,94	0,61	0,77	0,80	0,84	89,4
Rizling vlašský	1,07	0,70	0,76	0,73	0,77	72,0
Víno s ch. o. p.⁹						
Akostné červené spolu¹³ – fľašové	2,11	1,89	2,11	2,26	2,36	111,8
z toho: Frankovka modrá	1,91	1,72	1,95	2,10	2,21	115,7
Svätovavrinské	2,03	1,87	2,05	2,14	2,21	108,9
Akostné s prívlastkom červ. fľašové¹⁴	.	5,20	5,10	5,21	5,42	
Víno s ch. o. p.⁹						
Akostné červené spolu¹⁵ – sudové	1,12	0,59	0,82	0,82	0,85	75,9
z toho: Frankovka modrá	1,23	0,57	0,77	0,77	0,79	64,2
Svätovavrinské	1,67	0,56	0,76	0,74	0,77	46,1
Sekt¹⁶	2,89	3,25	3,49	3,51	3,48	120,4

Prameň: PPA – ATIS

Poznámka: b. z. o. – bez zemepisného označenia, ch. z. o. – s chráneným zemepisným označením, ch. o. p. – s chráneným označením pôvodu, . – nedisponibilné údaje

1/ Wine, 2/ White (dessert) wine without a geographical indication, 3/ Packaging in bottle, 4/ Packaging in Tetrapak, 5/ Packaging in cask, 6/ Red (dessert) wine without a geographical indication, 7/ White wine with a protected geographical indication, 8/ Red wine with a protected geographical indication, 9/ Wine with a protected designation of origin, 10/ Quality white wine in total in bottles, 11/ Quality white wine with additional attribute in bottles, 12/ Quality white wine in total in casks, 13/ Quality red wine in total in bottles, 14/ Quality red wine with additional attribute in bottles, 15/ Quality red wine in total in casks, 16/ Sparkling wine

ŠÚ SR eviduje len priemerné spotrebiteľské ceny bieleho vína nerozlišujúc pri tom jednotlivé kategórie vín. Tieto sa v maloobchodnej sieti Slovenska postupne zvyšovali a v roku 2013 dosiahli úroveň 2,46 EUR/l, čo bolo o 16% viac ako v roku 2004. Z týchto evidentne nízkych cien vína môžeme dedukovať, že slovenský spotrebiteľ sa orientuje na

segment lacnejších vín, pričom tokajské vína, akostné vína s prívlastkom a sekty konzumuje skôr príležitostne (Tab. 10).

Spotrebiteľské ceny vína (EUR/ liter)

Consumer prices of wine (EUR per liter)

Tab. 10

Ukazovateľ ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/04
Víno biele ²	2,12	2,12	2,13	2,14	2,21	2,22	2,25	2,33	2,39	2,46	116,0

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty³

Poznámka: víno hroznové fľaškové (1 liter)⁴

1/ Indicator, 2/ White wine, 3/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations, 4/ Note: grape wine in bottles (1 liter)

Zahranično-obchodná výmena

Vinohradníctvo a výroba vína má na Slovensku stáročnú tradíciu. V súčasnosti sa vinársky priemysel nachádza v zložitej situácii. Ako bolo naznačené v predchádzajúcom texte, slovenskí producenti musia čeliť silnému konkurenčnému tlaku, a to nielen zo strany stredomorských členských krajín Európskej únie, ale aj zo strany tretích krajín (hlavne USA, štáty južnej Ameriky, Austrália, Moldavsko, Macedónsko).

Zahraničný obchod SR – agrárne suroviny pre vinársky priemysel (tis. EUR)

Slovak foreign trade – agricultural raw materials for wine industry (thousand EUR) Tab. 11

Názov výrobku ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/04
VÝVOZ²											
Celkom³	1 278	2 024	2 870	1 751	2 592	1 770	1 478	1 552	3 411	2 475	193,7
z toho: Stolové hrozno ⁴	331	1 595	2 304	1 723	2 392	1 770	1 478	1 552	3 315	2 475	746,8
Ostatné hrozno ⁵	947	429	565	28	200	0	0	0	95	0	0,0
DOVOZ⁶											
Celkom³	13 171	21 974	16 462	20 636	22 512	20 669	22 682	21 918	25 213	26 450	200,8
z toho: Stolové hrozno ⁴	10 562	20 605	11 726	19 623	20 281	18 838	18 268	18 863	21 136	18 843	178,4
Ostatné hrozno ⁵	2 609	1 369	4 736	1 014	2 231	1 831	4 414	3 055	4 077	7 607	291,6
SALDO⁷											
Celkom³	-11 893	-19 950	-13 593	-18 885	-19 920	-18 899	-21 204	-20 366	-21 802	-23 974	201,6
z toho: Stolové hrozno ⁴	-10 230	-19 010	-9 422	-17 899	-17 889	-17 068	-16 791	-17 311	-17 821	-16 367	160,0
Ostatné hrozno ⁵	-1 663	-941	-4 171	-986	-2 031	-1 831	-4 414	-3 055	-3 981	-7 607	457,5

* Suroviny pre vinársky priemysel - HS 0806 10 10, 0806 10 90⁸

Prameň: Štatistický úrad SR, vlastné výpočty⁹

1/ Name of product, 2/ Export, 3/ Total, 4/ Table grapes, 5/ Other grapes, 6/ Import, 7/ Balance, 8/ Raw materials for wine industry, 9/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Zahraničný obchod s **hroznom** je prioritne orientovaný na dovoz stolových odrôd, a to hlavne v mimosezónnom období. V poslednom období sa zintenzívnili aj dovoz ostatného hrozna ako suroviny do vinárskeho priemyslu, čo vzhľadom na charakter produktu s krátkou trvanlivosťou, je možné pripísať voľnému obehu tovaru v prihraničných oblastiach v rámci EÚ. Z tohto dôvodu sa zahraničná tovarová výmena orientuje hlavne na hroznový mušt a finálne hroznové víno určené nielen na priamu spotrebu, ale aj pri výrobe vína na Slovensku (Tab. 11).

Export **vína**, vrátane hroznového muštu, bol počas sledovaného desaťročného obdobia variabilný. V roku 2013 v porovnaní s rokom 2004 sme vyviezli o 7,0 mil. EUR (o 103,6%) vína viac (graf 3). V rovnakom období sa však zvýšila aj hodnota jeho dovozu takmer štvornásobne. Okrem stolových druhov vín sme vďaka vhodným a jedinečným pôdno-klimatickým podmienkam schopní produkovať aj vysoko kvalitné druhy vín, o ktoré je záujem aj na zahraničných trhoch. Domáca produkcia však nedokáže pokryť stúpajúci dopyt po víne. Vzhľadom na obmedzené pestovateľské plochy a s tým súvisiacu obmedzenú domácu produkciu hrozna, dovážame nielen hotové víno, ale aj hroznový mušt ako surovinu pre výrobu vína. Uvedené skutočnosti sa v plnej miere prejavujú v negatívnej obchodnej bilancii Slovenskej republiky s vínom (Graf 4).

Podiel vybraných komodít na celkovom vývoze a dovoze vinárskeho priemyslu (%)

Share of selected commodities on total export and import of wine industry

Tab. 12

Komodita ¹	Vývoz ²		Dovoz ³	
	2004	2013	2004	2013
Víno ⁴	84,2	73,4	75,3	77,0
Vermút a ostatné vína ⁵	0,0	0,0	5,3	2,0
Ovocné vína a mušt ⁶	15,6	26,5	19,4	21,0

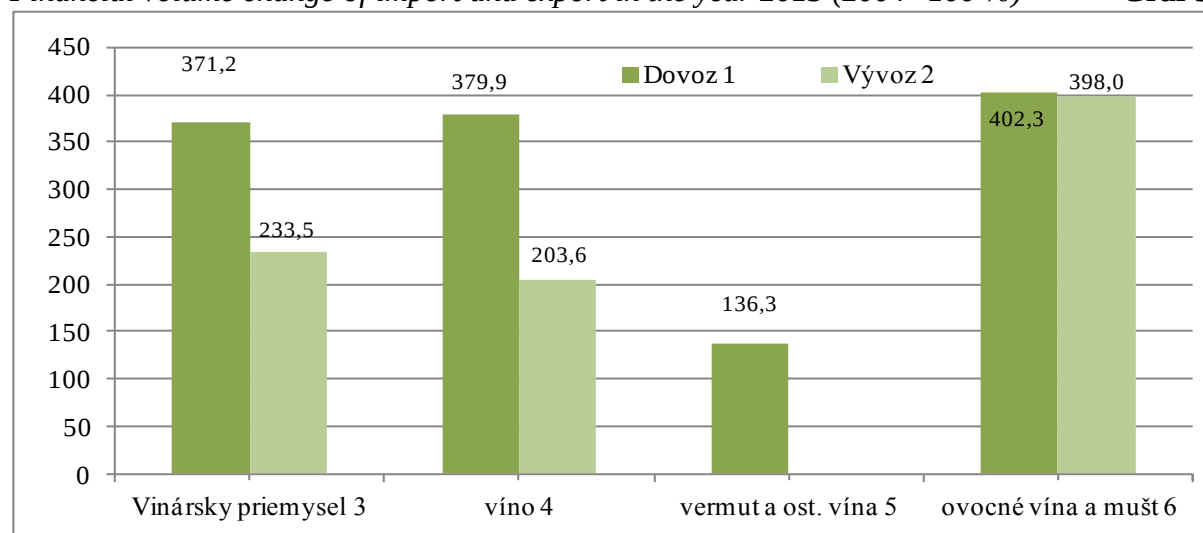
Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty (realizované na základe finančného objemu dovozu a vývozu)⁷

1/ Commodity, 2/ Export, 3/ Import, 4/ Wine, 5/ Vermouth and other wines, 6/ Fruit wines and must, 7/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations (implemented based on financial volume of import and export)

Zmena finančného objemu dovozu a vývozu v roku 2013 (2004 = 100%)

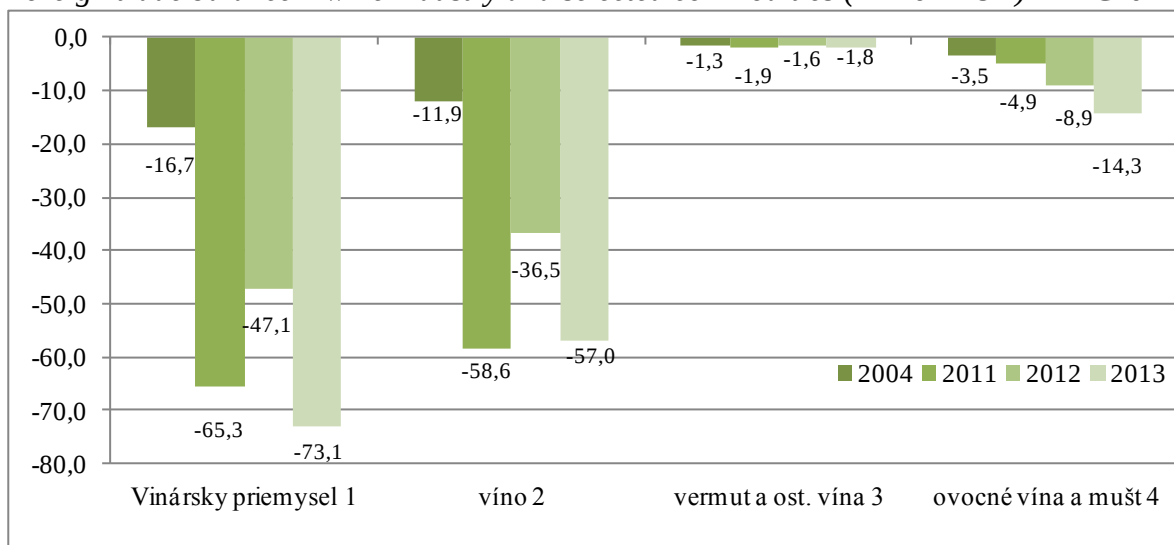
Financial volume change of import and export in the year 2013 (2004=100 %)

Graf 3

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁷

1/ Import, 2/ Export, 3/ Wine industry, 4/ Wine, 5/ Vermouth and other wines, 6/ Fruit wines and must, 7/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

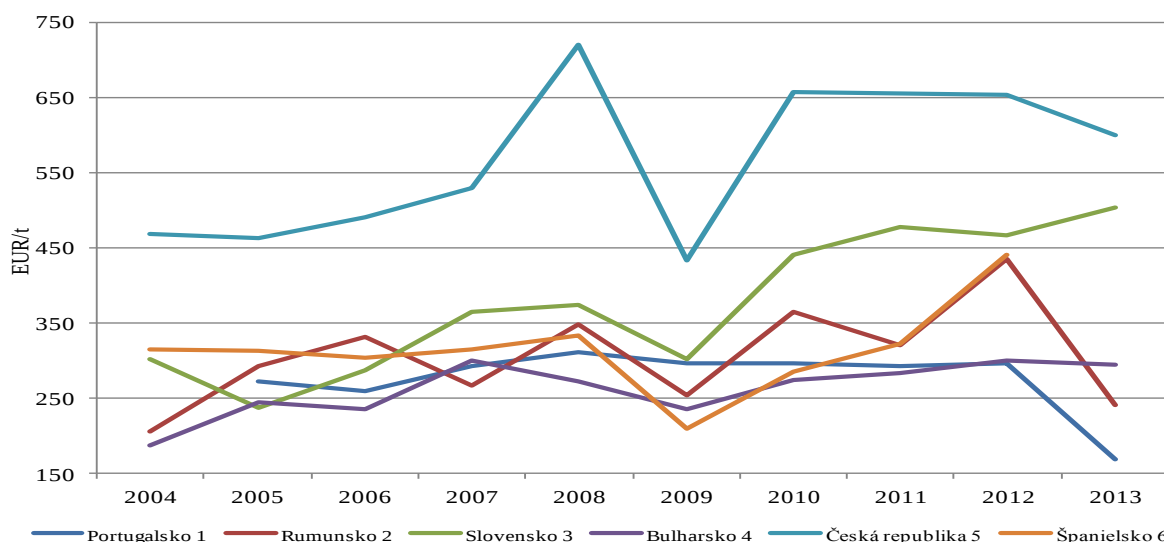
Saldo zahraničného obchodu – vinársky priemysel a vybrané komodity (mil. EUR)*Foreign trade balance – wine industry and selected commodities (million EUR)* **Graf 4**Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁵

1/ Wine industry, 2/ Wine, 3/ Vermouth and other wines, 4/ Fruit wines and must, 5/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Medzi produkty vinárskeho priemyslu je možné zaradiť aj ďalšie výrobky z hrozna a hroznového vína, ktoré sa však na celkovom dovoze a vývoze predmetného priemyslu podieľajú podstatne nižším percentom ako víno (Tab. 12). Konkrétne ide o **vermút, ovocné vína a mušt**. Uvedené výrobky v Slovenskej republike nemajú veľkú tradíciu, preto doplnenie ponuky na domácom trhu zabezpečujeme ich dovozom (napr. vermút z Talianska).

Analýza vybraných ukazovateľov konkurencieschopnosti vo vertikále vína**Komparácia farmárskych cien hrozna v Európskej únii**

Výkup hrozna, vzhľadom na jeho neskladovateľný charakter, sa koncentruje priamo v jeho produkčných oblastiach. Úroveň farmárskych cien zároveň závisí aj od odrodovej skladby pestovaného viniča. Z toho, napriek existencii otvoreného trhu EÚ, vyplývajú aj značné cenové rozdiely v jednotlivých členských krajinách (Graf 5). Odhliadnuc od extrémnych hodnôt, najvyššiu cenovú hladinu u muštového hrozna vykazuje Česká republika. Hlavne v poslednom období sa vývoj cien na Slovensku postupne približuje k ČR. Naopak, v južnejšie položených krajinách, či už v Bulharsku a Rumunsku, ale aj v Španielsku a Portugalsku, sa farmárske ceny pohybujú na podstatne nižšej úrovni. Tieto, po prvotnom spracovaní hrozna vo forme muštu či mladého vína, sú pre slovenských producentov vína vhodným zdrojom polotovarov pre lepšie využitie svojich výrobných kapacít a zvyšovanie domácej produkcie vína.

Porovnanie cien muštového hrozna vo vybraných krajinách EÚ (EUR/t)*Grape must prices comparison in selected EU countries (EUR/tonne)***Graf 5**Prameň: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>⁷1/ Portugal, 2/ Romania, 3/ Slovakia, 4/ Bulgaria, 5/ Czech Republic, 6/ Spain, 7/ Source: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>**Parametre intenzity výroby**

Opatrenia Európskej komisie v rámci Spoločnej organizácie trhu s cieľom postupne eliminovať nadprodukciu vína v EÚ viedli k redukcii výmery vinogradov v členských krajinách. Napriek tomu sa pestovanie viniča koncentruje v krajinách južnej Európy s dlhodobou tradíciou výroby vína. Z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy v Taliansku v priemere až 5,4% tvoria vinohrady, v Portugalsku 5,1%, v Španielsku 3,8%, vo Francúzsku 2,8%, na Cypre dokonca 6,5%, ale pomerne vysoký podiel vykazuje aj Slovinsko (3,5%), Chorvátsko (2,5%), Bulharsko (1,7%), Maďarsko (1,4%) a Rumunsko (1,3%). Na Slovensku sa podiel vinogradov na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy pohybuje na úrovni len 0,5%.

Primárnym spôsobom využitia produkcie hrozna v EÚ je výroba vína. Tomu zodpovedá aj dominantný podiel výmery vinogradov s produkciou muštového hrozna na celkovej výmere vinogradov, ktorá sa v jednotlivých krajinách pohybuje v rozpätí 94-100%. Výnimkou je len Grécko, kde vďaka priaznivým klimatickým podmienkam až takmer 40% celkovej výmery tvoria vinohrady s produkciou stolového hrozna.

Priemerný hektárový výnos viniča v jednotlivých členských krajinách EÚ je výrazne diferencovaný. V sledovanom desaťročnom období dosiahla priemerná úroda hrozna v SR len 4,4 t/ha, pričom len Bulharsko (v priemere 3,4 t/ha) a Cyprus (v priemere 3,9 t/ha) vykazuje nižší hektárový výnos. Pritom krajiny s tradičnou výrobou vína vykazujú výrazne vyššie priemerné hektárové úrody hrozna – Taliansko (9,3 t/ha), Francúzsko (7,0 t/ha) Maďarsko (6,3 t/ha) a Španielsko (5,6 t/ha). Extrémne vysokú intenzitu výroby hrozna dosahuje aj Nemecko (v priemere 12,4 t/ha), Grécko (v priemere 8,7 t/ha), Rakúsko (v priemere 7,3 t/ha), ako aj Slovinsko (v priemere 7,0 t/ha). Produkcia hrozna je okrem úrovne intenzitných vstupov vo väčšej miere závislá od klimatických podmienok počas vegetácie – živelné

pohromy ako krupobitie, výskyt plesní a hubovitých ochorení priamo ovplyvnený vývojom počasia.

Redukcia výmery vinohradov, nízky hektárový výnos pri zvyšujúcej sa spotrebe vína na Slovensku vyvoláva neustále silnejúci tlak na rast objemu dovozu vín zo zahraničia, čo potvrdzuje aj extrémne nízka produkcia hrozna pripadajúca na 1 obyvateľa v SR (9,8 kg). Najviac hrozna na obyvateľa v roku 2013 vyrobili v Španielsku (154,6 kg) a Taliansku (134,2 kg).

Konkurencieschopnosť na základe indexu RCA

Výsledky ukazovateľa komparatívnych výhod (RCA) potvrdzujú výsledky už prezentovanej analýzy zahraničného obchodu. Z údajov v tabuľke 13 je evidentné, že na trhoch EÚ aj tretích krajín sme dlhodobo nekonkurencieschopní u hrozna, pričom jeho obchod sa koncentruje v prihraničných oblastiach a u stolového hrozna v mimosezónnom období je daný dovozom hlavne zo severnej Afriky. Pri víne je situácia rovnako nepriaznivá. Jeho zvyšujúca sa domáca spotreba je vo väčšej miere saturovaná dovozom zo zahraničia, preto aj na základe indexu RCA víno z hrozna vykazuje komparatívne nevýhody na všetkých analyzovaných trhoch.

Konkurencieschopnosť agropotravinárskych komodít patriacich do vertikály viniča hroznorodého podľa indexu RCA

Competitiveness of agricultural commodities that appertain into grapes vertical by RCA index

Tab. 13

	Komodita ¹	Teritórium ²	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0806	Hrozno ³	Svet ⁴	-2,00	-1,41	-1,55	-2,00	-1,98	-1,60	-1,73
		EÚ-28	-1,82	-1,21	-1,28	-1,74	-1,76	-1,32	-1,47
		TK ⁵	-2,54	-1,69	-2,78	-3,83	-5,35	-4,43	-4,27
2204	Vino z hrozna ⁶	Svet ⁴	-0,63	-0,63	-1,74	-1,36	-1,12	-1,02	-1,44
		EÚ-28	-0,76	-0,67	-1,78	-1,37	-1,11	-1,01	-1,45
		TK ⁵	0,51	0,02	-1,20	-1,48	-1,89	-1,36	-1,25
2205	Vermut, ostatné vína z hrozna ⁷	Svet ⁴	D	-2,85	-4,24	-3,78	D	-7,11	-5,50
		EÚ-28	D	-2,95	-4,35	-3,87	D	D	-5,54
		TK ⁵	...	1,96	1,49	1,51	...	-0,16	-5,31

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁸

1/ Commodity, 2/ Territory, 3/ Grapes, 4/ World, 5/ Third countries, 6/ Grape wine, 7/ Vermouth and other grape wine, 8/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Záver

V predkladanom príspevku sa hodnotila situácia vo vertikále viniča hroznorodého s dopadom na konkurencieschopnosť hrozna ako základnej suroviny do vinárskeho priemyslu a jeho výrobkov na domacom a zahraničných trhoch. Z analýzy vyplynulo, že napriek vysokej kvalitatívnej úrovni slovenských vín sa v maloobchode presadzujú lacnejšie stolové vína z dovozu, rezervy sú aj s uplatnením sa našich vín na zahraničných trhoch vzhľadom na vysokú konkurencieschopnosť vín hlavne z južných oblastí EÚ. Problémom je aj nedostatok

základnej suroviny, čo sa rieši dovozom muštov na výrobu vína do našich vinárskych podnikov.

Pre zabezpečenie konkurencieschopnosti vo vinohradníckom a vinárskom sektore odporúčame:

- zabezpečiť **dostatok domácej suroviny** pre výrobu vína, resp. zabrániť poklesu produkcie muštového hrozna,
- zabrániť úbytku poľnohospodárskej pôdy vo vzácnych vinohradníckych oblastiach,
- zaviesť poplatok za štvorcový meter pri zmene vinohradníckej parcely na stavebnú, uzákoníť dane za neobhospodarované vinohrady,
- aktívne využívať možnosti podporných programov EÚ, s cieľom zlepšiť pozície slovenských vinohradníkov a vinárov voči okolitým krajinám,
- zvyšovať stupeň **inovácie a modernizácie** vo vinárskom sektore, zavádzať nové technologické postupy,
- zvyšovať **kvalitu** a rozmanitosť slovenských vín, vrátane biovín (Slovensko špecializovať na výrobu vín s chráneným zemepisným označením, alebo s chráneným označením pôvodu, ktoré vzhľadom na svoju vysokú kvalitu nájdu odbyt na domácich i zahraničných trhoch),
- podporovať vznik **odbytových organizácií výrobcov** s cieľom znížiť roztrieštenosť regionálnych subjektov,
- **propagovať slovenské vína**, ich vysokú kvalitu a rozmanitosť na domácom aj zahraničných trhoch,
- sprísniť kontrolu pôvodu vín predávaných na Slovensku.

Literatúra

- [1] GÁLIK, J. a kol.: Dosahy rozhodnutí svetovej obchodnej organizácie na agropotravinársky zahraničný obchod Slovenskej republiky. Štúdia č. 170/2011. Bratislava: VÚEPP, 2011, s. 150 ISBN 978-80-8058-555-6
- [2] GÁLIK, J. a kol.: Analýza a prognóza konkurencieschopnosti poľnohospodárskej a potravinárskej výroby Slovenskej republiky. Štúdia č.177/2012. Bratislava: VÚEPP, 2012. 214 s. ISBN 978-80-8058-575-4.
- [3] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J.: Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov živočíšneho pôvodu. Bratislava: VÚEPP, 2013. 166 s. V texte tabuľkové prílohy, grafy, schémy. ISBN 978-80- 8058- 594- 5. (CD). Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
- [4] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J.- JAMBOROVÁ, M.: Faktory uplatnenia sa slovenských agropotravinárskych výrobkov na domácom a zahraničnom trhu. Bratislava: VÚEPP, 2014. 212 s.
- [5] SEDLÁK, J.: Vinári sa mobilizujú, chcú zvýšiť výrobu (2013).
<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/257459-vinari-sa-mobilizuju-chcu-zvysit-vyrobu>

- [6] ŠAJBIDOROVÁ, V.: Vinič hroznorodý, hroznové víno. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: VÚEPP, MPRV SR, 2005 až 2013. ISSN 1339-0937
- [7] ZAJÍCOVÁ, P.: Réva vinná a víno. Situační a výhledová zpráva. Praha: MZe ČR, 2013, s. 48 ISBN 978-80-7434-140-3
- [8] Spotreba potravín v SR. Bratislava: ŠÚ SR, 2011, s. 29. ISBN 978-80-8121-056-3
- [9] Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2004, 2008-2013 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: VÚEPP, 2005, 2009-2014. ISBN 80-8058-525-9
- [10] www.ec.europa.eu

Došlo: 8. 12. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava

tel. č. 02 58243 273; 037 6410 194

e mail:

dagmar.matoskova@vuepp.sk; jozef.galik@mail.t-com.sk
